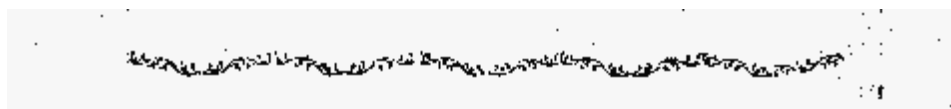

Foregående Nørre-Quarteer

**Andet Kapitel
om
Vester-Quarteer.**

1. **Vester-Quarteer**, i Henseende til dets forrige Inddeling og Strekning, begyndte med Hjørne-Huset af Nye Torv og Raadhuusstræde, og strakte sig om den vestre Side af Raadhuusstræde langs Kanalen, (som kaldes Kalleboe- eller Friderichsholms-Kanal) omkring Blaae-Taarn; derfra omkring det nye Kongens Brygger-Huus, langs med Volden til Hjørnet af Vestergade; den hele Søndre-Side af Vestergade omkring Hjørne-Huset af Vestergade og Gammel-Torv; Dernæst den hele vestre Side baade af Gammel- og Nye-Torv lige til Hjørnehuset af Nye-Torv og Raadhuusstræde, hvor Quarteret begyndte. Dette hele Quarter ligger ogsaa til Vor Frue Kirke-Sogn.

II. Vester-Quarteer, i Henseende til den nye Inddeling efter Placaten af 3 Jun. 1771, indbefatter nu omstunder følgende Gader: 1) Farvegaden. 2) Vandkunsten., 3) Løngangstræde., 4) Gaasegaden. 5) Hestemøllestræde. 6) Kattesund. 7) Sønder- og Vester-Vold, til Vestergade. 8) Lavendelstræde. 9) Mikkalbryggersgade. 10) Fyhrengang, 11) Slutteriegaden. 12) Frideriksberggaden. 13) Kanalen fra, Nye-Bro til Printsens Broe. 14) Stormgaden., 15) Nye Vestergade eller Wigantsgade.

III. Vester-Quarteers **Borger-Kompagnies** Fane fremviser en stor ottekantet Stjerne med Overskrift: Ringe Magt Ei Foragt. Og deroven over staaer Kong Christian den Siettes Navn i Chiffre med Krone over. Neden under Stjernen staaer adskillig Krigs-Armatur, og der neden under igien, læses Fanens Navn: Vester-Compagnie. Udi de tre Hiørner af Fanen staaer en brændende Bombe. Men i det fjerde Hiørne øverst staaer Stadens Vaaben..

IV. Den efter Kongel. Befaling Aar 1771 anordnede Quarteer Commissarius og Quarteer-Betient, som er befaleet at boe i Vester-Quarteer for at paaagte under Stadens Politimester alt hvad den almindelige Orden vedkommer, skal til et udvortes Distinctions-Tegn bære paa sin galenerede Hat en Cocarde eller Baand-Sløife af hvid Conteur.

V. Om **Stadens Gader i Vester-Quarteer**, er følgende Merkværdigt i Henseende til de ældre Tider, saa og Egnens Situation at anføre.

A. **Raadhuusstræde**, en anseelig bred Gade, hvis hele vestre Side afbrændte ganske Aar 1749 og derudover blev Gaden ved de nye Gaarders og Huses Opbyggelse giort dobbelt saa bred, som den havde været tilforn; Nu kaldes den ogsaa Nye Frideriksberggade, efterat den saaledes er giort bredere og anseeligere. Denne Gade fik det Navn Raadhuusstræde, saasnart det forrige nye Raadhuus, (der afbrændte i Stadens Ildebrand Aar 1728) blev opbyggt af Kong Christian den Fierde Aar 1605. Men det andet Navn Nye

Nye Frideriksberggade fik den, efter at den ene Side ganske afbrændte i Aaret 1749 og Gaden efter sin Opbyggelse er giort bredere og anseeligere med Bygninger. Man finder, at i de allerældste Tider er denne Gade bleven kaldet Skoeboderne, hvorom et gammelt Brev af Aar 1549, som giemmes i det Danske Selskabs Archiv paa Charlottenborg Slot, melder, og har da ligget i Helliggeist-Huus Sogn. Den østre Side af Raadhuusstræde, som med den ene Ende gaar til Nye-Torv og med den anden Ende løber ned til Kalleboe, hørte forud til Snarens-Qvarteer, og den venstre Side til Vester-Qvarteer.

B. **Vandkunsten** er en stor Plads, vendende med sin venstre Side ud til Volden. Den har sit Navn af en her i forud Tid værende stor Cisterne eller Vand-Kum, opmuret af Ciment ved Vester-Port, hvori det ferske Vand ved korte Vandledninger, igiennem Muren fra Stadens Graver blev indleedt til Stadens Indvaaneres Nytte; Men samme Cisterne blev ved Stadens Udvidelse paa denne Kant Aar 1668 nedbrudt, saa at ingen Mindesmerker er nu omstunder deraf tilovers. Den gunstige Læser finder fuldstændigere Oplysning og Efterretning derom siden ved denne. Pladses Beskrivelse under §. 3.

C. **Stormgaden** er en anseelig bred og stor Gade, hvis ene Ende gaar ned til Kalleboe- eller Frideriksholms-Kanal, og den anden Ende ud til Volden. Denne Gade har faaer sit Navn deraf, at de Svenske Aar 1659 den 11 Febr. i Stadens Beleiring løbe den stærkeste Storm- paa denne Kant af Staden, og gjorde det allerhaardeste Anfald mod Fæstningen ved denne Side, saa at fem af de beste svenske Regimenter under General la Boyette og Afcheberg bleve der afslagne og ligge der begravede. Ligeledes fik den svenske Felt-Tøimester Erik Steenboock der sit Banesaar; (*Pontoppid. Orig. Hafn. pag. 241.*) Thl al den Strekning laae paa de Tider uden for Stadens

Volde. Udi denne Gade ligger det Grevelige Holsiein-Lethrabortiske Hotel; Ligeledes det Harboiske Frue-Kloster. Det er ellers at merke, at den nordre Side af Stormgaden hører til Vor Frue Kirke-Sogn, men den søndre Side af Gaden hører til St. Nicolai Kirke-Sogn.

D. **Wigantsgade**, som nu ogsaa kaldes Nye Vestergade, er den mellemste, brede og anseelige Gade, hvis ene Ende gaaer ned til Kalleboe- eller Frideriksholms Kanal og den anden Ende gaaer op til Volden. Denne Gade Ligger lige ud for Chrtstiansborgs Slots-Broe. Den har faaet sit første Navn af en anseelig Groshandler, ved Navn Gisbert Wygandt Michelbecker, som Aar 1680 bebygte en Deel afmaalte Bygnings-Pladser i denne nye anlagte Gade. Bemeldte Wygandts egen Gaard var en anseelig stor Bygning og Hiørne-Gaard, beliggende paa den Plads og Grund, hvor nu det Kongelige Palais er bygt. Udi denne Wigandts Gaard, holdt de Reformerte deres Gudstieneste, førend de fik af Kong Christian den Femte Tilladelse at bygge sig selv den Reformerte Kirke Aar 1688. See tillige mere herefter ved §. 5.

E. **Prindtsensgade**, som nu ogsaa kaldes Nye Kongensgade, er den sidste, brede og anseelige Gade, hvis ene Ende gaaer ned til Kalleboe- eller Frideriksholms-Kanal, og den anden Ende gaaer op til Volden.

Anmærkning. Al den Strekning fra Vandkunsten, som indbefatter disse tre Gader, Stormgaden, Wigandtsgaden og Prindtsensgaden, saa og lige til Blaataarn og lange Broe, kaldes Kalleboe, fordi al denne Grund er opfyldt af den i fordum Tid værende aabne Kalleboe-Strand, som her gik ind fra den vilde Sø eller Øster-Sø. Al denne Strekning kaldes ogsaa Frideriksholms-District. See tillige herefter §. 4.

F. **Løngangsstræde**, en kort Gade, som løber fra Vandkunsten op til Volden, har faaet sit Navn i fordum Tid af en lang hvelvet Broe, bestaaende af mange Arcader eller Buer, kaldet Løngangs-Broen,

hvilken gik fra Slots-Holmens Side, eller fra den murede Løngang paa det gamle Slot over Gammel-Strand hen over til Byens eller Vandkunstens Side. Denne Vei pleiede altid det Kongelige Herskab paa den Tid at kiøre, saa ofte de kiørte fra Slottet ud af Vesterport. (*See Wolfs Encom. Dan. pag. 155. Pontop. Orig. pag. 247.*) Samme Løngangs-Broe blev Aar 1643 i Kong Christian den Fierdes Tid afbrudt, da Kalleboestrand fra Slotsholmens Side af blev begyndt at opfyldes, for at bebygges. Ud til Løngangsstræde vender den søndre Fløi af Vartov-Hospital, saa og dets Kirke med sit Portal.

G. Farvergaden, hvis øverste Ende løber op til Volden, men dens nederste Ende støder til Kompagniestræde, har faaet sit Navn af den her i fordom Tid beliggende kongelige Farvergaard, der siden blev i Aaret 1666 indrettet til Store Vartov-Hospital, hvortil Indgangen er i denne Gade. Det Vand, som i denne Egn flød ned fra udenbyes Søer, gjorde dette Sted overmaade beqvem til Farvernes Brug. Bemeldte Farvergaard har tilforn været den bekiendte Danske Astronomi Hr. Tycho Brahes Gaard, og havde han Aar 1588 sine astronomiske Observationer paa et Festnings-Taarn eller Runddeel, som stod paa den nærliggende Vold. (*Pontop. Orig. Pag. 16.*)

H. Sluttergaden, som har sit Navn af Stadens offentlige Arresthuus eller Slutterie, som der ligger og indtager den ene ganske Side af samme Gade.

I. Gaasegaden, som gaaer fra Farvergaden ind til Vandkunsten. Denne Gades Grund, har til midt i det femtende Aarhundrede været overskyttet af Kattesunds Vand.

K. Hestemøllestræde, i fordom Tid Vandmøllestræde, hvori Aar 1490 har lagt et Kloster, kaldet Munkegaarden. Søen af den liden Fiord Kattesund, gik i fordom Dage vidt op omkring i denne

Egn, men da Søen efterhaanden blev opfyldt af Strandsand og stoppet, saa kunde man af Mangel paa Vand ei male længere paa den Vandmølle, som her laae, hvorudover den blev forandret til en Hestemølle, som har givet dette Stræde sit Navn.

L. **Lavendelstræde**, som tilforn er kaldet Lasse Bindersstræde, efter en Raadmand i Kiøbenhavn, ved Navn Lanritz Binder, som levede Aar, 1419, og har bygt Huse og Vaaninger her.

M. **Henrik Fyhrengang**, Hvis ene Ende gaaer til Kattesundet, og den anden Ende til Mikkelbryggersgade.

N. **Kattesund**, er ogsaa en Gade. Den har faaet sit Navn af en liden Fiord eller Havets Indløb, som her i fordum Tid dannede en liden Skibshavn for smaae Fartøier, og Fiskernes Silde Baade, som her ankom for at sælge, lade og losse. Denne liden Fiord eller Havn blev kaldet Kattesund og dets Vand fra Kallebostrand gik vidt op omkring i denne Egn; men Tid efter anden blev dette Vand saa opfyldt af Mudder, og Indløbet af Strandsand fra Havet saa tilstoppet, at neppe nogen Baad kunde komme frem, hvorudover man opfyldte Pladsen, og anlagte her nogle smaae Stræder, saasom Møllestræde, Mikkelbryggersgade, Fyrengang, store og lille St. Klements-gade. (*See Pontop. Orig. Hafn pag. 17.*) Allerede Aar 1496 var Kattesund blevet forandret til en bebyggt Gade. Man har i de nyere Tider, endog i dette attende Aarhundrede, ved at grave Kieldere, og legge dyb Grundvold til nye moderne Huus. Bygninger fundet i Egnen her omkring Skibs Baade med Jernlænker, Skibsankre, adskillig Skibs-Redskab og indpælede Skibsbroer, opfyldte med Kampesteen, etc. Ellers er her at merke, at ved denne Strandkant af Kattesund eller Fiordens Indløb vare i det trettende, fiortende og femtende Aarhundrede bygte nogle Strandhuse, hvis Beboere drog skjøn Næring til sig af Sildefiskeriet. Af den Aarsag har man for de ankomne Skibsfolks og

Søfarendes Skyld bygt her en Kirke, St. Klemens Kirke kaldet, til Ære for den romerske Pave St. Klemens, som i Pavedømmet blev æret og dyrket som de Søfarendes Patron. Thi man fortæller dette fabelagtige Mirakel om Pave Klemens, at, da denne Martyrs døde Legem blev bundet til et stort Skibs-Anker, saa sank Ankeret ikke, men flød til Lands med ham. Denne St. Klemens Kirke i Kattesund holder nogle for at have været den allerældste af Stadens Kirker, endskiønt uden tilstrekkeligt Beviis. Den Har haft sin Kirkegaard, som Aar 1256 blev givet dertil af Asser Uddeboddeson og Hans Hustrue Albild, hvilke ogsaa lode bygge et nyt Stykke til Kirken, for at gjøre den større. Udi en Bog over St. Klemens Kirkes Indtægt og Udgift, som blev forvaret i Helliggeistes Kirkes Arkiv, læses disse Ord strax i Begyndelsen af samme Bog: Asser Uddeboddesøn, ok hans Hussfru Abil gaffve Sanct Clement then Jord, som nu er St. Clements Kirkegaard oc lothe bygge then Wester Deel aff Kirchen. (*See P. Resenii Inscript. Hafn. pag. 262.*) Denne St. Klemens Kirke har haft sit eget Sogn og visse Gader, der hørte til Sognet, saasom: Rebinder-Boder Aar 1440. Vestergade, Aar 1448. St. Klemensstræde Aar 1495. Bombestræde eller Badstuestræde Aar 1433. Smedegaden Aar 1433. Vandmøllestræde Aar 1490. Kattesund Aar 1496, som da allerede var bleven forandret til en Gade, bebygget med Huse, hvorom nylig forhen er meldt. Aar 1419 var St. Klemens Kirke saa brøstfældig, at Bisp Nasno i Vesteraas i Sverrig, tilligemed Erkebisperne i Lund og Upsal, (hvilke med flere Bisper vare forsamlede i Kiøbenhavn) gave et Afladsbrev til Beste for samme Kirke til dens Reparation. Efter den Tid blev St. Klemens Sognekald henlagt som et Præbende til Kanikerne ved vor Frue Kirke. Endeligen blev denne St. Klemens Kirke i Kattesund nedbrudt Aar 1530, som var sex Aar for

Pavedømmets Afskaffelse, fordi den blev anseet som overflødig og mindst værd at holde ved lige; St. Klemens Sogn og Menighed blev lagt til Vor Frue Kirke og indlemmet i dets Sogn. (*Pontop. Orig. Hafn. pag. 37. 199.*) Hvorpaa Kirkens tilhørende Grund blev besat med Huse og Bygninger. Man finder, at paa samme nedbrudte Kirkes Grund har Christopher Hansen, Borgemester i Kiøbenhavn haft sin Gaard med tilhørende Hauge, som var indrettet af St. Klemens forhen værende Kirkegaard. I samme Hauge var opsat et Monument, hvorpaa følgende Inscription, forfattet af Professor Thomas Bartholin, var at læse:

**Thomas Bartholin, var at læse: Divo Afcario, Jovis olim, nunc
Cereris Custodi, Qui in Spem Corporis reviviscantis Læte inter
Plantas Florens Tumulo Suo & Saxo perennior Debet Ordini Sacro
Venerationem Perpetuæ Crucis Candidatus Quam Servat Saxum Ne
Plures Exerucies. H. M. L. P. Thomas Bartholinus, c16.16XLIX.
(See Resenii Inscriptiones pag. 261.) I Kattesund ligger Stadens**

I Kattesund ligger Stadens Avlsgaard, som er Stadens Material-Gaard, hvor den civile Skarpretter har frie Værelser til Beboelse.

O. **Frideriksberggade**, som er lige for Vester-Port og gaaer ned til Gammel-Torv. Den har sit Navn efter det uden for Staden paa: Valbye Bakke beliggende Kongelige Slot Frideriksberg, til hvis behagelige Slotshauge at promenerer i om Sommeren Stadens Indvaaneres Passage og ellers de Reisendes Tour igiennem Stadens Vester-Port falder altid igiennem denne Gade. Efter Stadens store Ildebrand i Aaret 1728 er denne Gade ny anlagt og giennemskaaren af et Stykke, af de her i fordum Tid værende store og lille St. Klemensstræder, hvilke begge da førte Navn af St. Klemens Kirke. Denne Gade er en anseelig snorret og bred Gade, ziret med smukke Bygninger. Den deles i store Frideriksberggade og lille Frideriksberggade.

P. **Mikkelbryggersgade**, men i de ældste Tider Mikkelbryggersgang kaldet, gaaer fra Frideriksberggade til Lavendelstræde. Al denne

Grund er den opfyldte Strand af Kattesundets Vand. Det er troligt, at denne Gade har faaet sit Navn af en Brygger, som her har anlagt sin Bryggergaard, og været bekiendt af sit godt Ølls Bryggerie, der har skaffet Ham god Næring, baade af de Skibsfolk som ankom i Kattesund, saa og af Byens Folk.

Q. **Søndervoldstræde**, beliggende omkring ved Vester-Vold. Her ere at agte de to Herbergere- og Giestgivergaarde til de Reisendes Bekvemmeligheder, nemlig: Knapsteds-Gaard og Norske Løve, beliggende paa hver sin Side af Frideriksberggaden imod Vester-Port.

R. **Smedebakken**, som og kaldes Kaalhovedgaden, eller paa Bakken, saa og Bakkegaden. Men i fordom Tid Smediegaden kaldet. Denne Gade gaaer fra Frideriksberggade hen til Vestergade. Her er den høieste Grund og Jordsmon i hele Staden.

S. **Den søndre Side af Vestergade**. Om Vestergade er allerede meldt forhen i det første Kap. Litr. A. Pag. 6. Den nordre Side af Vestergade har tilforn hørt til Nørre-Quarteer.

5. Udi Vester-Quarteer forekomme følgende publike Bygninger, Kirker, Stiftelser, Torve, etc. nøiagtigere at beskrive og anføres:

§. 1.

Høe-Torvet eller Halmtorvet, som Holdes paa Vester-Voldgade paa Hver sin Side ved Vester-Port. Paa denne brede Plads imellem Volden og Stadens Huse langs med Volden paa begge Siderne af Vester-Port Holde Bønderne med deres Høe- og Halm-Læs, som de køre ind med til Torvs for at sælge til Stadens Indvaanere. Ved den Ende af denne Plads eller Høe-Torv, som vender ned til Wartov-Hospital, har tilforn været en med Plankeverk indhegnet stor Kirkegaard, hvor de Afdødes Liig fra Wartov-Hospital og Waysenhuset bleve begravede. Men dette Plankeverk blev nedbrudt og Kirkegaardens Plads udlagt til offentlig Torveplads i November Aar 1762. Paa denne Plads skeer nu Kagstrygning efter Rescript af 19 Apr. 1780. De syv nye Kirkegaarder som Assistents-Kirkegaarder, for Stadens Kirker bleve uden for Stadens

Nørre-Port anlagte, og med en Brandmuur indhegnede. Disse syv nye Kirkegaarder, som ere: Een for Frue Kirke, een for Nicolai Kirke, een for Helliggeistes Kirke, een for Trinitatis Kirke, een for St. Petri Kirke, een for Waysenhuset og een for Wartov-Hospital, blev høitideligen indviede ved en offentlig Tale, holden den 5 Nov. 1760 af da værende Stiftsprovst og Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn Mag. Henrick Bützov over den Text 1 Cor. 15 Kap. 42 Vers. Det saaes i Forkrænkelighed, det staaer op i Uforkrænkelighed.

§. 2.

Det store Hospital Wartov, eller rettere **Hellig Aands Hospital**, beliggende paa Hiørnet af Farvegaden og Vester-Voldgade, er et af de rigeste Hospitaler i alle protestantiske Lande. Denne milde og gudelige Stiftelse er meget gammel, over tre hundrede Aar. Thi allerførst er dette Hospital under Pavedommets Tid, stiftet af Kong Christian den Første Aar 1474 til Tyve fattige Menneskers Underholdning og skulle ligne det Hospital, som Kongen paa sin Andagts-Reise havde seet i Rom, og kaldes *Saxia de Urbe*. Det blev da kaldet Helliggeistes Hospital, eller Kiøbenhavns Helliggeistes Huus, fordi det laae ved Helliggeistes Kirke. Hans Gemalinde, Dronning Dorothea formerede Lemmernes Antal Aar 1495, i det hun deels skienkede til dette Kloster et hende tilhørende Huus i Høibroestræde og deels noget Gods, som ikke tilhørte Kronen, i Ladager, Dalbye, Jernnsøe og Kraghave, som hun havde købt af Hr. Claus Reenow. Samme Aar tog Hun kongelig Confirmation af hendes Søn, Kong Johannes paa dette hendes Testamente. Men Kong Johannes søgte desuden Pavelig Confirmation af Pave Julius den anden, paa dette Hospitals hele Stiftelse, og lod heller ikke mangle Selv at give dertil. Dette Hospital blev Aar 1514 forbedret af Dronning Christine, som var Kong Hanses Enke Dronning, ligeledes af Kong Christian den Anden, hvorom hans Brev, givet Aar 1514 Mandagen efter Vor Frue Conceptionis vidner; saa og Aar 1538 af Kong Christian den Tredie efter Reformationen anseelig forøget med Landgods af 120 Bøndergaarde, saa og med noget af Vor Frue Kirkes

Vicarie-Gods, bestaaende meest i Jordskyld. Deriblant var St. Nymanns Altergods, givet af en Skotlænder, hvorfor tvende Senge bleve stiftede til Beste for den Skotske Nation. Gavebrevet er underskrevet af Walter Simonsen, Hans Bundtmager, Sander Stark, Hans Kupper, Jakob Linkam, Hans Komeier, Hans Sandersen med menige Skotters Nation, Borgere i Kiøbenhavn Aar 1539 Nativit. Mariæ og af Kong Christian den Tredie confirmeret. Disse to Senge findes endnu i Wartov Hospital og tilhøre Skotlændere frem for andre, hvis de melde sig dertil ved Vacance. Ligeledes blev dette Hospital forøget med Konge-Tienden af Uggeløse-Sogn, hvilken Tiende som i Kong Friderik den andens Tid Aar 1570 blev ombyttet med Jentofte Sogn, saasom nærmere ved Haanden, ligesom det nu omstunder er. End videre fik dette Hospital alle de Eiendomme, som havde tilhørt de nedbrudte St. Jørgens og St. Giertruds Hospitaler, tilligemed det, som havde tilhørt St. Eriks Gilde i Kiøbenhavn. Thi ligesom Stadens Indvaanere toge mere og mere til i Folkemængde, saa blev ogsaa de Fattiges Antal større og større efterhaanden. Hvorfore disse høilovlige Konger vare betænkte paa at forøge dette Hospitals Midler saaledes, at flere Nødlidende end tilforn kunde der faae deres daglige Ophold. Hvorudover høistbemeldte Kong Christian den Tredie lagde anseelige Godser, Prælaturer og Kanonikater, som ikke vare skienkede til Universitetet, saa og andre Indkomster til dette Hospital. Ligeledes bar Kong Friderik den Anden største Omsorg for samme Hospital, da han baade gav Aar 1570 Hospitalets Godser lige Frihed med adelige Godser, og desuden forøgede Hospitalets Indkomster paa en anseelig Maade. Dette Helligeistes Hospital bestod af tre Bygninger; men Aar 1616 blev dette de Fattiges Hospilals-Huus udi Kiøbenhavn forordnet af Kong Christian den Fierde til at skulle være et Tugthuus for Dreng og Piger, hvorudover Hans Kongelige Majestet til Vederlag oplod og bevilgede den kongelige Gaard, Wartov kaldet, med al dens tilhørende Herlighed af Lykker, Hauger, Ager og Eng, beliggende uden for Stadens Øster-Port ved Strandkanten (paa det Sted, hvor endnu det saa kaldte gamle Wartov staaer), at samme Gaard skulle efter den Dag være og blive evindeligen perpetueret til et Sygehuss og Hospitals

Vaaning for de Fattige, Hvorhen de udflyttede for at være Aar 1617. (*See Wolfs Ecom. Regn. Dan. pag. 378.*) Derpaa blev med dette store Hospital forenede det ved Speilbye-Kloster paa Møen værende Hospital; Ligeledes visse smaae Hospitaler i Stege, Nestved, Wordingborg og Kallundborg Aar 1627, hvis Lemmer bleve alle forflyttede herhid og indlemmede i dette store Hospital, som fra den Tid af blev af alle i daglig Tale kaldet Wartov-Hospital efter Gaardens gamle Navn. Men som man efter kort Tids Forløb befandt dette Sted at være ubeqvemt og alt for langt borteliggende, saa bevilgede Kong Christian den Fierde, at der maatte bygges et andet Hospital nærmere ved Kiøbenhavn til de samme Fattige. Hvorpaa en kostelig grundmuret Hospitals-Bygning under Navn af Nye Wartov blev bygt imellem Peblinge-Søe og sorte Dam. Samme Bygning, bestaaende af fire store grundmurede Længder og tre Etager høie med hvalte Kieldere, faa og med Volde og Graver deromkring ziret, kostede 31000 Rigsdaler. (*See Pontop. Orig. 295.*) P. I. Resenii Manuscript, som giemmes i Raadhusets Archiv, siger:

"At disse fire grundmurede Huse vare qvadrat i fire Hiørner udi Hverandre, bygte og indsluttede med en Brønd midt i Gaarden, Hvorudi Wartovs Fattiges Forstander boede udi den ene Længde. Porten var ud til Gaden og Hospitalets Lemmer havde deres Værelser udi de andre to Længder, Hvor de havde deres Senge og bleve spiste. Saa og var den fierde Længde for dem, som nogle fremmede Folk af visse Aarsager ville der indsette i visse Kammerser for Betaling, foruden Bryggers-, Kielder og Bagershuse. Og der tvertover fra Wartovs Port, saavidt at Landeveien kunde gaae igiennem, var en Ladegaard for Avling, Qvæg, Tørv og Ildebrand. Rok et Møllehuus, bygt af Tømmer og Steen Denne Bygning blev begyndt Aar 1625 og fuldendt med Bygning, Volde og Graver, saa at de Fattige fløttede derind Aar 1630, og det alt bekostet af de Fattiges egne Midler, og kostede 27000 courante Dalere."

Saavidt bemeldte Resenske Manuscript. Lemmerne vare da et hundrede og nogle, hvilke bleve rundeligen bespisede, ligesom Dagen tilhørte, Middag og Aften, foruden ellers anderledes og mere paa Høitids-Aftener og Dage. Hospitalets Betientere

paa den Tid vare en Prior eller Forstander, en Prædikant, en Degn, en Skriver, en Kioldersvend, en Bager og Brygger selv tredie, en Kokkerske og Kokkepige, to Vognsvende, en Portner, en Qvinde, som udskiftede Brød og Øl iblant, de Fattige, som og havde Tin-Fade og Tin-Kander i Forvaring; Tre Piger, som rygtede de Syge og gjorde anden Hospitals-Gierning, en Slagter, en Fæshyrde, som og rygtede Qvæget om Vinteren, en Hakkelseskiører til Qvæget om Vinteren, som og var Tørvefoged om Sommeren, og en Vange-Giemmer om Sommeren (*Wolfs Encom. Dan. pag. 379.*) Dette Nye Wartov blev i Stadens haarde Beleiring Aar 1659, (efterat de Fattige vare den 3 Nov. Aar 1658 forflyttede derfra ind i Staden, hvor de fik en Gaard i Pilestræde at være i indtil videre) brugt til et Blokhuus og omgivet med Skandser og derved ganske ruineret. Forommeldte P. I. Resenii Manuskript, giemt i Raadstuens Archiv siger:

” At denne (nemlig Nye Wartovs) Bygning blev ikke afbrændt den 11 Aug. Aar 1658, da ellers for Svenskens Ankomst alle Husene uden Porten bleve stukne udi Ild og bleve de Fattige deri til den 3 Nov. i bemeldte Aar, efterat da Svensken brød op Beleiringen (och) rømte fra Byen, da Hollænderne kom og blev dem tilladt at indflytte i Byen igiennem Nørre-Port, hvor de bleve i Pilestræde udi et Leiehuus efter Tidens Tilstand for synede; hvilchen Port bleff igjen tillukt, der de vare indfløttede. Men Bygningen blev den 25 Nov. derefter af vore egne Soldaters nedbrudt og Tømmeret brugt til Pallisader for Kastellet ved Øster-Port, saa at deraf ikke blev det mindste tilbage. Aar 1662 flyttede Lemmerne ud paa Christianshavn, hvor nu Børnehuset er, og derfra kom de Aar 1666 til at boe i Farvegaden, hvor de siden ere forblevne. ”
Saavidt bemeldte Manuscript.

Efter Souverainiteten blev dette Wartov-Hospital af Kong Friderik den Tredie flyttet ind i Staden igjen, hvor det vel tillorn af Begyndelsen havde været, men dog nu anlagt paa et andet Sted, nemlig mod Vester-Vold imellem Farvegaden og Vandkunsten paa det Sted, hvor Tycho Brahe, fordum havde boet og haft sit Observatorium Aar 1588. See tilige forhen pag. 63 ved Litr. 6. De Fattiges Forstander købte Aar 1666 samme Gaard af Hr. Joachim

Friderik Wind til Gierdrup, som da eiede og beboede den, for 3200 Rdlr., hvilke Penge til samme gudelige Brug bleve forærede dertil af Jørgen Willumsens Enke, ved Navn Ellen Willums. Efterat denne Gaard var bleven indrettet til de Fattiges Nytte, flyttede alle Hospitalets Lemmer herind Aar 1666. Og siden den Tid har dette Hospital (hvis rette Navn er Hellig Aands Hospital, men bliver sædvanlig i daglig Tale kaldet store Wartov) været rolig og bestandig paa dette Sted. Ved Tidens Længde blev denne første Bygning saa brøstfældig, at man foretog sig Aar 1725 ganske at nedbryde den og i dens Sted igien at opføre en nye anseeligere grundmured Bygning, til hvilken den første Grundsteen blev lagt af Kong Christian den Siette, som da værende Kronprinds, den 1 May. Aar 1726. Udi samme Aar blev paa Hospitalets egen Bekostning fra Grunden af ny opført og færdig den forreste Fløi, som vender imod Løngangsstræde, bestaaende af sytten Fag; indrettet til Lemmerne. Men Aar 1728 blev færdig bygt den Side-Fløi, som vender mod Volden, bestaaende af femten Fag med en Qvist af tre Fag, og er 72. Alen lang; Begge Længder ere to Etager høie uden Kielder. Disse to Længder kostede Hospitalet Fem og tyve Tusende, tre hundrede og ti Rigsdaler. Over Døren midt paa Bygningen af ommeldte forreste Fløi, som er 87 Alen lang, 13 Alen høi til Gesimsen, men 27 Alen til Tagryggen, saa og 22 Alen bred, og vender ud til Løngangsstræde, staaer denne latinske Inscription med forgyldte Bogstaver:

Hospitium sublevandis Pauperibus destinatum ut Pietatis Publicæ Exemplum ex-
fruit Officium Curatorum Anno MDCCXXV. Øverst i Frontispicen sees Kong

Øverst i Frontispicen sees Kong Friderik den Fierdes Navn in Ciffre med Krone over, omgiven med et dobbelt *Cornu Copiæ* eller Overflødighedshorn. Midt i denne Bygning var fordem Hospitalets Kirke eller rettere Kirke-Sal indrettet, hvor Gudstienesten blev holdet indtil Aar 1755. Denne Kirke gik op igiennem begge Etagerne i Hospitalets Bygning og var aaben paa begge Sider, saa at Gangen oven og neden til stødte til samme. Man kunde i Kirken staae og see Senge og adskilligt Huusgeraad, som stod ved Lemmernes Senge. At Kirken var saaledes anlagt foraarsagede megen Allarm, en sterk Giennemgang ja megen usund og

ubehagelig Lugt for Tilhørerne i Kirken. Men da den ny Kirke blev opbyggt, saa blev denne Kirke-Sal indlemmet med Hospitalet, saa at 62 nye Senge bleve anlagte. Da Hospitalets Indkomster mere voxte og tiltog, saa bleve disse ommeldte to Fløi-Bygninger Aar 1744 endnu forøgede ligeledes paa Hospitalets egen Bekostning med den tredie nye Fløi-Bygning, som vender ud til Farvegaden og bestaaer ligeledes af tvende Etager, 21 Fag Brandmuur, 103 Alen i Længden med en Qvist af tre Fag. Den kostede at bygge 11000 Rdlr. efter Contractens Indhold. Midt paa denne sidste opførte Fløi-Bygning er Porten og Indkiørselen til Hospitalets Gaardsrum anlagt. I denne Bygning ere smukke Værelser indrettede til Prioren eller Forstanderen i den første Etage og til Præsten i den anden Etage. Udi dette Hospital underholdts nu 358 Lemmer af begge Kiøn, dog meest gamle Koner, blant hvilke Kiøbenhavns Borgerfolk have Fortrin frem for andre til at komme herind. Alle disse Lemmer nyde ugentligen hver tre Mark Danske til deres Underholdning og Klæder; desuden nyde Lemmerne, hver især, Paa efterfølgende Tider til Offer og Tractement, nemlig til Juul 13 sk. til Nye Aar 3 sk. til Hellig tre Kongers Dag 3 sk.. til Fastelavn 3 sk. til Paaske 13 sk. til Pintse Dag 13 sk. til Mikkels Dag 9 sk. og til Mortens Dag 3 sk. Dernæst have de frie Værelser, hver sin Seng, saa og ved Sengen saa meget Rum, at et Skab, to Stole og et lidet Bord kan staae paa. De nyde samtlig fri Varme i de dertil indrettede store Spindestuer; desuden nyde de daglig Tilsyn af nogle Opvartersker eller Gangkoner. Den hele Side af Hospitalet ud imod Vandkunsten er i begge Etager, uden derimellem løbende Vægge og Afdelinger, besat med Senge, hvor der er indlagt lutter Fruentimmer. I den ene halve Deel af den nye Bygning i Farvegaden ligger i den øverste Etage ligeledes Fruentimmere, men i den underste Etage ligge Mandspersoner. I den Længde af Hospitalet imod Volden ere neden under, foruden det rummelige Kiøkken, to store Stuer, som om Vinteren bliver giort Varme udi, at Lemmerne der kan sidde inde for at gjøre hvad Arbeide, de selv vil foretage sig. Oven til ere ligeledes to deslige Værelser og desforuden to store almindelige Sygestuer, hvorudi der bestandig, blive holdte 20 Syge-Senge.

Den ganske Bygning, hvori saa mange Mennesker logerer, gjør en indbyggt Fiirkant, ikke saa bred som lang, og i begge Etagerne ere aabne Gallerier, saa at der altid kan have Tilsyn med Ild og Lys overalt. For at faae endnu mere Rum til flere Lemmer i denne Bygning, saa blev Kirken, som før var midt i Bygningen, forflyttet til Enden af Hospitalets Bygning. Af den Aarsag blev et Borgerhuus som laae næst op til Hospitalet ud til Løngangsstræde, kjøbt for at nedrives og paa sammes Grund blev af Hospitalets Midler opbyggt en meget zirlig liden Kirke. Grundstenen til denne ny Kirke blev lagt den 23 Apr. Aar 1754 af Grev von Berkentin, som første Directeur for de Fattiges Væsen. I Grundstenen blev et Mindesmerke indlagt, som var forfærdiget og skrevet paa Pergament af Justitsraad Christian Magnus Falsen, Sekretair ved Fattig-Væsens Collegium. Derpaa blev fortfaeret med Kirkens Bygning, der snart blev bragt i Stand. Kirken, er 33 Alen lang, 12 Alen høi og 22 Alen bred, nemlig ligesaa bred som den øvrige Hospitals Bygning. Alteret og Prædikestolen fra den forrige Kirke-Sal, hvilket fordem Geheimeraad Lerche som Præses for de Fattiges Væsen havde skienket dertil, blev beholdt og brugt i den nye Kirke. Prædikestolen blev sin lige over Alteret, deels for at spare Rummet og deels at Præstens Stemme kunde høres desbedre overalt og ind i Hospitalet selv. Men det Malerie, som fandtes i Altertavlen, blev til Giverens Ihukommelse og til Kirkens Prydelse anbragt paa Muren. Midt i Kirken hænger en smuk Messing Lysekroner, som Hospitalets Præst, Hr. Biskop Poul Egede har foræret til Kirken. Lige over for Prædikestolen er anbragt et lidet net Orgelverk, givet til Kirken af Poul Nielsen True, Sverdfeger i Kiøbenhavn. De Lemmer, som boe i Hospitalets underste Etage, gaae fra samme ind i Kirken, igiennem to Døre, og tage deres Plads nede i Kirken. Paa de tre Sider i Kirken ere rummelige Gallerier, paa hvilke de sidde, som boe udi Hospitalets øverste Etage, og paa hvilke de kan gaae lige ind ad to Døre fra deres Sal. Denne Kirke blev høitideligen indviet af Hr. Biskop Peder Hersleb, den 11 Jun. Aar 1755 over de Ord. Luc. 19 Kap. 46 Vers. Mit Huus er et Bedehuus. Sangen, eller Degne-Tienesten her, forrettes altid ved tvende af Vor Frue

latinske Skoles Discipler i Mester-Lectien. Den ældste af dem nyder aarligen 10 Rdlr. 2 Mk. og den anden aarlig 4 Rdlr. Løn af Hospitalet, samt paa Høitiderne Offer af Lemmerne, saa og af Byens Folk, der boe i Nærværelsen, som søge Gudstienesten her. Kirkebygningen har kostet 7319 Rdlr. End videre er Aar 1758 for Hospitalets egne Midler kjøbt tvende Gaarde, beliggende tæt op til Hospitalet, af hvilke den ene, beliggende ud til Farvegaden og Løngangstrædet har kostet 3400 Rdlr. og er indrettet til et Curere-Huus eller Sygestuer, hvor tolv Personer paa gangen kan modtages, og er en priselig Anstalt. Den anden Gaard, beliggende ud til Farvegaden har kostet 3600 Rdlr. og er indrettet til Hospitalets Udvidelse. Ved dette Hospital holdes en Portner, en Arbeidskarl og 9 Tienestepiger til Opvartning. Hospitalets anseelige Fond og aarlige Indkomster bestaae deels i Jordegods, hvoraf det eier paa Kiøbenhavns og Roskilde Amter 537 Tønder 3 2/9 Fierdingkar Hartkorn, deels i Jordskyld af visse Huusgrunde i Staden, som udgiør 261 Rdlr., deels i Konge- og Kirke-Tiender, deels i aarlige Renter af dets anseelige Kapitaler, som ere udsatte paa Rente i Jordegodser, Huse eller andet sikkert Pant, og udgiør tre Tønder Gulds Midler. Adskillige fomuende Folk have skienket til dette Hospital anseelige Capitaler, af hvis Renter underholdes visse Senge aarligen. Donators Navn staaer malet paa hver Seng, saa og dens Nummer. Og naar nogen Seng ved Dødsfald bliver ledig, Har Givernes eller Donatorum Arvinger selv Frihed at besette disse Senge med en Lem, som de dertil udnævner. Men naar ingen Arving eller Fundator eller Stifteren er mere til, da besettes de ledige Senge af Directeurerne for det almindelige Pleie-Væsen i Kiøbenhavn.

Foruden et anseeligt og betydeligt Antal af Kiøbenhavnske Senge, som af Hospitalet underholdes og hvis Antal efterhaanden tiltager, hvilke Directionen selv belegger med Lemmer, ere her følgende Senge stiftede, nemlig: Møens Hospitals 8 Senge, belægges af Provsten i Stege, efter Kong Christian den Fierdes Fundats af 12 Dec. Aar 1618. De tre Kiøbstæders Nestveds, 9 Senge, Ringsteds 4 Senge og Kallundborgs 6 Senge belegges af enhver Magistrat og Sognepræst efter Kong Christian den Fierdes Fundats af

16 Dec. Aar 1631. De Particulaire, som har stiftet her Senge, ere: 1) Rigets Hofmester Peder Oxe til Gisselfeld og Holmegaard funderede 17 Jun. 1575, 8 Senge, nemlig to for Gisselfeld og sex for Holmegaard. 2) Biskop Doct. Hans Resen den 5 Apr. Aar 1633 funderede to Senge, 3) Bispinde Resen, Anne Eisenberg, den 11 May Aar 1641 givet 2 Senge. 4) Borgemester Jakob Mikelsen, den 15 Aug. 1641 to Senge. 5) Doct. Niels Poulsen, Professor, den 11 Nov. Aar 1646 stifter tre Senge. 6) Doct. Jesper Brockmann, stiftet 24 Senge ved tre diverse Fundatser. 7) Det islandske Compagnie den 31 Dec. 1648 stiftet 4 Senge, 8) Margrethe Finck Sal. Jørgen Fiurens, den 11 Mart. 1655 stiftet 2 Senge. 9) Dronning Sophia Amalia, den 9 Febr. 1663 stiftet to Senge til to gamle og syge kongelige Staldfolk. 10) Doct. Thomas Finck, den 11 Jun. 1674 stiftet 3 Senge. 11) Raadmand Johan Drøghe og Frue Margrethe Elsebeth Pauli Aar 1697 en Seng. 12) Secretair Didrichsen, Aar 1698, 3 Senge. 13) Kiøbmand Jens Nielsen Hald, Aar 1700, 2 Senge. 14) Justitsraad Bartholomæus Jensen, Aar 1703, 2 Senge. 15) Jep Andersen, Aar 1713, 2 Senge, hvilke Præsterne til Holmens Kirke belegge. 16) Margrethe Sal. Brandt, Aar 1715 en Seng. 17) Etatsraad Eilersen, Aar 1716, 2 Senge. 18) Raadmand Christopher Iversen, Aar 1719, 2 Senge. 19) Professor Hans Steenbuk, Aar 1758, 5 Senge. 20) Justitsraad Voskams Enke-Frue Anne Margrethe Weiberg, Aar 1721, en Seng. 21) Frue Else Cathrine Barlholin, Aar 1723 en Seng, som belegges altid af Stifts-Provsten ved vor Frue Kirke. 22) Geheimeraadinde Walther, F. A. C. von Knuthes, Aar 1724, 2 Senge. 23) Doct. Masii Arvinger, Aar 1726 en Seng. 24) Raadmand Bøsk og Frue Maren Wandel, Aar 1726 en Seng. 25) Bispinde Bagger, Søster Svane, 2 Senge. 26) Generalmajor Friderich Hans von Walther, Christian Bagger Professor og Jeanne Maria Bagger, Aar 1732 en Seng. 27.) Geheimeraad Lerche, Aar 1728 og hans Enkefrue Grevinde af Lerche, stiftet tre Senge. 28) Justitsraad Peder Lasson, Aar 1707, 11 Senge. 29) Professor Birkerods

Enke-Fruer Ellen Marie Limvigs, Aar 1729 en Seng. 30) Professor Hans Steenbuck, 8 Senge. 31) Commerceraad Jacob Olsen, Aar 1735 en Seng. 32) Commerceraadinde Elisabeth Hæseker, Aar 1736 2 Senge. 33) Abigael Kellinghusen, 2 Senge. 34) Fruer Rostgaard. 35) Jomfr. Maria Christine Meier, Aar 1752, 2 Senge. 36) Jacob Rosberg og Hustrue Anna Catharine de Voss, Aar 1752 en Seng. 37) Conferentsraad Hans Seidelin, Aar 1753, 12 Senge. 38) Etatsraad Helt, Aar 1755, 11 Senge. 39) Rosens Seng for Dronningens Hofdamer 40) Kammerherre Christian Siegfried von Plessen, Aar 1755 stiftet 4 Senge: 41) Elias Johansen og Hustrue, Aar 1756 en Seng. 42) Morten Stephansen, Aar 1757 en Seng. 43) Brygger Cruses Senge, hvortil er af ham til Hospitalet skienket 5000 Rdlr. 44) Etatsraad Jens Bings. Senge, hvortil er skienket 4000 Rdlr.

Følgende har været Præster ved Wartov-Hospitals Kirke:

1.) **Andreas Madsen Hiøring**, fød 7 Sept. 1609 var Præst til Wartov- eller Hellig Geistes-Hospital og Børnehuset i Kiøbenhavn; døde 23 Dec. 1679.

2) **Johannes Bruusmann**, fød 1637 i Tronhiem. Aar 1663 blev han Rector ved Herlufsholms Skole. Aar 1677 frasagde han sig Rectoratet for Svagheds Skyld. Aar 1679 blev han Præst til Wartov, Børne- og Sygehuset i Kiøbenhavn, men Aar 1685 frasagde sig Børnehuset og Sygehuset for Svagheds Skyld og beholdt Wartov allene, i hvilket Embede han døde Aar 1707.

3.) **Ole Hersleb**, var Præst her indtil Aar 1741, da han selv resignerede.

4.) **Poul Egede**, var først Missionair i Grønland. Aar 1741 Præst til Wartov. Aar 1761 *Professor Theo. Nat.* samt Inspecteur og Provst over den grønlandske Mission. Aar 1779 titulair Biskop.

Paa Pladsen ud for Wartov-Hospital eller Halm-Torvet skeer nu Kagstrygning efter et Kongeligt Rescript til Magistraten af 19 Apr. Aar 1780. Thi Kaget eller Echafauttet paa Nye-Torv skulle efter kongelig Ordre af 29 Mart. 1755 forflyttes til Halm-Torvet, men efter Rescript af 25 September 1761 blev ganske nedbrudt. Dog blev Kagstrygning forrettet ved en Pæl, (som i sligt Tilfælde blev opsat), endnu paa Nye-Torv, indtil Aar 1780.

§. 3.

Den store Plads **Vandkunsten**, som er vel egentligen ikke et Torv, hvor noget falholdes, men en offentlig stor Plads, som bruges til Borgerskabets Vagt- og Parade-Plads ved Solennitæter. Denne Plads er anvist for Amagernes eller andre Bønders tomme Vogne, naar de ere ledige for Læs, at de da holde her saalænge, indtil de mod Aften kjøre bort, paa det at de ikke skal betage Rummet paa de rette offentlige Torve. Det Navn Vandkunst har denne Plads faaet af en stor Vandkum eller Cisterne, opmuret af Ciment og opbyggt af Kong Friderik den Anden, som paa samme Vandkunst til Byens Beste havde anvendt 3000 gamle Dalere; Hvilken Summa blev den 9 Jan. Aar 1581 betalt til Rentemester Christopher Walckendorf, under hvis Opsyn den var bleven opbyggt. Denne Cisterne laae ved Vester-Volds Side og i samme blev det ferske Vand ved en muret Hvelvning igiennem Muren fra Stadens Graver indledt. Denne Vandkunst udelukte det salte Vand ved Kalleboe-Strand, som laae strax uden for og derimod opholdt det ferske Vand inden for, saa at det i Stadens Graver stod høit nok til at have sit Fald ned igiennem Voldens Underdeel midt imellem Helmers Skandse og Hahnes Bolverk til at forsyne siden de ved Vandkunsten næstliggende Quarterer; Thi paa den Tid havde man ellers intet andet fersk Vand i Staden end allene i Brønde, af hvilke de publike vare kun tolv, men de private næsten 500 i Tallet. (*Pontop Orig. pag. 251.*) Strax neden for Vandkunsten endtes Stadens Fæstning i Beleiringens Tid ved en Muur, som blev kaldet Slotsholms Fæstnings-Muur, besat med Runddeler eller runde Taarne med Skydehuller. Et Stykke af samme Muur blev kaldet Kammen og indesluttede det ferske Vand, saa at det blev adskilt fra Havet eller Kalleboestrand, som laae uden for. (*Wolfs Encom. pag. 155. og Pontop. Orig. pag. 17.*) Al denne Fæstningsmuur, tilligemed en Skandse, saa og den forommeldte kostbare murede Vandkunst blev nedreven Aar 1668, da Kong Friderik den Tredie lod Fæstningens Vold nu trekke ud ligefrem til Kalleboe Aar 1669, efterat denne aabne flade Kalleboestrand ved Stadens Udvidelse paa denne Kant var bleven indtaget og indlemmet under Stadens Grund og Circumference saa

at samme blev nu opfyldt for at bebygges med Huse til Beboelse. Vandkunsten er den i Brandforordningen af 9 May Aar 1749 anordnede Allarm-Plads, hvor Borgerne i Vester-Qvarteer i paakommende stor Ildsvaade skal forsamle sig under Gevær med deres Kapitain og Officerer, da Stads-Hauptmand og Kapitainen udcommanderer saa mange, som efter Nødens Storhed og Stedets Udkrævelse til Gaderne at besette, fornøden eragtes. Den østre Side af Vandkunsten tilligemed Kalleboe hører til Nye Kiøbenhavn.

§. 4.

Kalleboe, nu **Frideriksholm** kaldet, er al den Strekning og District af Staden, som ligger fra Hiørnet af Vandkunsten langs med Kalleboe- eller Frideriksholms-Kanal (See tillige §. 16.) lige ned til lange Broe omkring Blaae Taarn; derfra omkring det nye Kongelige Bryghuus langs med Vester-Vold op til Løngangstrædet. Det Navn Kalleboe har dette District faaet af den her i fordum Tid værende aabne flade Kallebostrand, som fra den vilde Sø gik ind og oversvømmede Grunden. Men det ny Navn Frideriksholm har det faaet efter kongelig Befaling af 3 Dec. Aar 1660 af Kong Friderik den Tredie, som lod alt dette store Stykke af Kallebostrand med stor Bekostning ved Dæmning og Opfyldelse indtage inden for Stadens udvidede Volde og Aar efter Aar gjøre beboelig, saa at her nu i dette ny Qvarteer findes skiønne og prægtige Bygninger. Alt dette Distrikt Frideriksholm (som dog i daglig Tale endnu kaldes Kalleboe) indbefatter tre anseelige store og brede Gader, nemlig: Stormgade, Wigantsgade eller ny Vestergade og Prindsensgade eller ny Kongensgade. Kong Friderik den Tredie lod de opfyldte Byggepladse ved Alne-Maal udvise af Ingenieuren Jan Jansen efter udstædte Kongelig Befaling af 18 Jun. Aar 1668. De allerførste, som her begyndte at bygge vare Friderik Pogkenberg og Poul Schindler. Dog blev dette Frideriksholms Distrikt ikke ret synderligen bebygget med Gaarde og Huse, førend i Kong Christian den Femtes Tid, da den Kongelige Kieldermeister Gisbert Wygandt Michelbecker distingverede sig frem for andre ved sine mange Bygninger saaledes, at een af de anlagte Gader beholdt hans Navn og blev efter ham kaldet Wigantsgade.

Dog gjorde han disse Bekostninger ikke uden kongelig Belønning, thi Kong Christian den Fierde [femte] i sit Brev til Magistraten af 10 Nov. Aar 1688 befaler, at, eftersom Wygandt Michelbecker havde med mange Huses Opbyggelse ziret Staden i det Qvarter Kalleboe, saa forundtes ham at handle med alle Slags Vare, Silketøier allene undtagne, baade en Gros og i smaae Partier. (*Pontop. Orig. Hafn. pag. 240. og 242.*)

Blant Bygningerne, beliggende i dette Friderikholms-Qvarter eller saa kaldede Kalleboe, merkes:

§. 5.

Det **Kongelige Pallais** eller egentlig **Kronprindsens Pallais**, beliggende med sin Hoved-Facade ud mod Frideriksholms- eller Kalleboe-Kanal paa Hiørnet af Wigantsgade eller ny Vestergade. Paa denne Grund stod allerførst en stor og anseelig Bygning, der var opført af nys forommeldte Kongelige Kieldermeister og anseelig Kiøbmand Wygandt Michelbecker. Men da Kong Friderik den Fierde foretog sig at sette det gamle Kiøbenhavns Slot i Stand, og at lade en Deel af samme Slot ganske nedbryde, saa maatte det Kongelige Herskab, medens Arbeidet stod paa, forlade Slottet. Hvorfor denne saa kaldte Wygants store Gaard blev kjøbt af dens da værende Eier og Grunden gjort større med nogle Gaarde af Naboelaugget, som bleve ogsaa af Kongen kjøbte og lagte dertil. Derpaa blev Gaarden indrettet til en Interims-Residents for da værende Kronprinds Christian med sin Gemalinde, Kronprindsesse Sophia Magdalena. Ved hvilken Leilighed Bygningen blev større og anseeligere, saa at Hoved-Facaden mod Kanalen blev 100 Alen lang, og den anden Side mod Wigantsgade blev 150 Alen lang. Men Aar 1743 lod Kong Christian den Siette, (da dette Pallais skulle tiene til en Residents for daværende Kronprinds Friderich med sin Gemalinde, Kronprindsesse Lovise) i Grunden nedbryde dets Hoved-Bygning eller forreste Side, som vendte imod Christiansborg Slot, lagde Pladsen af et næst ved staaende Huus dertil og lod Aar 1743 og 1744 foruden en Side- og Bag-Bygning opføre den Facade, som nu sees. Det rette *Cops de Logis* blev rykket længere ind ad mod Haugen, saa at foran blev

en rummelig Forgaard, indsluttet ved en Bygning saa lav at Hoved-Facaden kan sees deroven over, allerhelst Forbygningens Tag er plat og dets Postementer ere zirede med maadelig store Statuer, samt Porten midt paa, svarende til Frontispicen, paa Palladset selv, som er udvendig anseeligt og indvendig vel indrettet. Alle Gemakker og Indretninger af de Bygninger, som bleve staaende og som ere af et anseeligt Begreb, bleve da ny indrettede, til mere Beqvemmelighed forandrede og alle paa det ziirligste og netteste meublerede og udstafferede. Hvorefter Kronprinds Friderik med sin Gemalinde Kronprinsesse Lovisa toge dette Pallais i Besiddelse og residerede her om Vinteren, indtil Kong Christian den Siette døde paa Hirschholms Slot den 6 Aug. Aar 1746, da Kong Friderik den Femte tog det Kongelige Slot Christiansborg til sin Kongelige Residcnce. Fra begge Ender af Hoved-Facaden paa dette Pallais udgaaer tvende Side-Bygninger af lige Høide og Længde, saavidt man seer ud mod Kanalen; men mod Wigantsgaden continuerer den ene Side-Bygning halvandet Hundrede Alen længer og giver saavel udvvendig god Anseelse, som indvendig i alle tre Etager en Mængde af Domestique-Værelser, Hvilke have Samfund ved et Gallerie, som i sin Længde finder her ingen Lige. Bag ved dette Pallais ligger en smuk og behagelig Hauge, som efter sin Størrelse er zirlig forsynet med deilige Buegange, Lyst-Quarterer, Springvande og Fontainer, Billed-Statuer og deslige Zirater. Aftegningen af dette Pallais Hoved-Facade findes i *Thuras Hafn. hod. Tab. XX. pag. 90.* trykt Khvn. Aar 1748. og *Pontop. Atlas Tom. II pag. 106 og 107.* Udi Kong Friderik den Femtes Regierings-Tid blev dette Pallais beboet af Enke-Fyrstinde Sophia Wilhelmina af Ost-Frisland, fød Prinsesse af Brandenburg-Culmbach og Søster til Kong Christian den Siettes Dronning Sophia Magdalena, som med sin Hofstat residerede her om Vinteren indtil hendes Død paa Sorgenfrie Slot den 7 Jun. Aar 1764. Siden blev dette Pallais beboet af Prinds Carl af Hessen-Cassel, tilligemed Hans Gemalinde, Prinsesse Lovise, Søster til Kong Christian den Syvende.

Det Kongelige Danske Landhuusholdings-Selskab, som blev stiftet paa Kongens Geburtsdag den 29 Jan. Aar 1769 holder paa dette Pallais sine ugentlige Samlinger og Fierdingaar-Møder. Dette Selskabs Protector er Hans Majestet Kongen Selv. Selskabet er tilladt at sette Kongens eget Chifre, samt det danske og norske Vaaben i sit Segl. Selskabet fik af Kongen en Capital af 3000 Rigsdaler til en bestandig Fond og 200 Rdlr. aarlig til en Bihielp til dets betydelige Udgifter. De fik Aar 1771 Værelser i det Kongelige Pallais til Forsamling, samt til at giemme dets Papirer og indkomne Modeller og andre Merkværdigheder. Til Erstatning for den vidtløftige Brev-Vexling, som hører til Selskabets Væsen faaer det aarlig 200 Rdlr. af den Kongelige Kasse, isteden for den forhen forundte Post-Frihed for Breve. Selskabets Præses er Hans Kongelige Høihed, Kronprinds Friderik, dernæst to Vice-Præsidenter, en Secretair og en Casserer. Dette Selskabs Indflydelse paa det almindelige Beste viser sig, deels ved Belønninger, som det tilkiender dem, der grundig besvare deres Priis-Spørsmåale, saavelsom og dem, der udmerke sig ved Foretagender i Oeconomien, Handelen og Handteringer, deels ogsaa ved egne almindelig nyttige Foretagender og Bekiendtgjørelser. Til sine Priser har Selskabet ladet præge en stor og en mindre Medaille. Den store Medaille afbilder Selskabet under et Fruentimmers Figur. Den staaer paa en Fod, som synes at tilkiendegive Selskabets faste Grund i Staten selv og i dens Velfærd. Den, seer ned med en velgiørende Mine og holder Krandsen i begge Hænder, ligesom beredt til Belønning. Paa dens høire Side sees en Ploug og paa den venstre et *Caducæum*, for at bemerke begge Selskabets fornemste Gienstande, som er Ager-Dyrkning og Handelen. Ved dens Fødder ligge paa begge Sider Overflødigheds-Horn. Det *Cornu Copiæ* ved Plougen er opfyldt med Ax og Frugter. Og det *Cornu Copæi* ved *Caducæu*, med Mynter. Omskriften er: Det Kongelige Danske Landhuusholdnings-Selskab. Og i Afsnittet staaer: Den 29 Jan. 1769, som dets Stiftelses-Dag. Paa Reversen findes følgende Inscription: Flids og Vindskibeligheds Belønning til Fædrelandets bedre Flor. Den mindre Medaille forestiller paa Aversen to sammenbundne op til

hinanden satte Korn-Neg. Bag ved dem i Midten er en *Caducæum* og deroven over en svævende Laurbærkrands. Omskriften og Exerguen er ligesom paa den store Medaille. Paa Bagsiden staaer den korte Inscription: Beviis paa en god Borgers udviste patriotiske Flid. Den store Medaille er 100 Rdlr. værd i Guld, og i Sølv skatteres den efter Priis-Opgaverne lige med 20 Rdlr. hvilket dog ikke er saaledes at forstaae, som at dens Gehalt beløb sig til saa meget, men at den Vindende har Valget enten at tage 20 Rdlr. i Penge, eller og dette Æres-Tegn. Den mindre Medaille bliver i Guld skatteret lige med 50 Rdlr. og i Sølv med 10 Rdlr. Selskabets Forsamlinger Holdes Hele Vinteren igiennem hver Uge og om Sommeren engang maanedlig. Fire deraf kaldes Fierdingaars-Møder og vare længere end de øvrige eftersom flere Sager foretages, især de, som angaae Selskabets Forfatning, dets Indtægt og Udgift. Til at forfatte og bedømme Pris-Opgaverne, setter Selskabet visse Commissioner,

§. 6.

Det Kongelige Slots **Christiansborgs Vasker-Huus**, beliggende ud til Kalleboe-Kanal paa Hiørnet af Wigantsgade, hvilket dirigeres af Hendes Kongelige Majestets Dronningens Oldfrue. Her giemmes det Kongelige Taffel-Dække-Tøi, den kongelige Hof-Stats Sengeklæder, og hvad dertil henhører, samt Gardiner, etc. efter Inventarii Formeldning, Denne Gaard har i fordem Tid altid været den Kongelige Coufessionarii Residens.

§. 7.

Det Grevelige Knuthiske Hotel, tilforn det Plessiske Hotel, beliggende ligeledes ud til Kalleboe-Kanal, No. 325 er en meget smuk Bygning. Samme Gaard er med kongelig Tilladelse solgt fra Grevskabet til privat Eiendom og i Aaret 1779 ved offentlig Auction bortsolgt til Grosserer Lycke, som af Stalden og Remisserne har oprettet anseelige store Pakhuse. I den anden Etage i Forhuset ud til Kanalen holdes Frimurer-Logen, Zorobabel af Nordstiernen kaldet, som ved Frimurerens aarlige anseelige Gave til en af de Holckiske Friskoler i at klæde samme Skolebørn haver distingveret sig.